

Ensimmäinen askel politiikan sanakirjan suuntaan

■ VILHO HARLE

Matti Wiberg: *Politiikan sanakirja – inherealistin versio*. Toimittanut Kalevi Koukkunen. Siltala 2011.

Professori Matti Wiberg tunnetaan poikkeuksellisen terävänä kannanottajana, joka erottuu edukseen valtio-oppineiden harmaasta massasta. Lukija avaakin sanakirjan varsin suurin odotuksin, eikä vähiten sen vuoksi, että alaotsikko lupaa kuivan sanakirjan sijasta ”inherealistin versiota”.

Lukijan ei tarvitse pettyä, vaikka odotettua rentoutta tai inherealismiä teos ei sisälläkään. Vain muutama pila hauskuttaa, esimerkiksi päivystävän dosentin määrittely ”yleensä heikohkoksi tieteilijäksi”. Sanakirja on syytä ottaa tosissaan, sutkauksia varten on toisia areenoita. Siitähän on kuitenkin lähdettävä, että professori Wiber-

gin – suomalaisen valtio-opin Au-rajoen – kynästä lähtevä sanakirja on täyttä asiaa.

Kun sanakirjasta on puhe, kysymyksessä on tietenkin luettelo sanoja ja termejä, joita sanakirja selittää ja taustoittaa. Kysymyksessä on hakuteos, joka on tarkoitettu säilytettäväksi hyllyssä ja käytettäväksi vain tarvittaessa. Tuskin teosta kukaan ihan huvikseen ryhtyy lukemaan. Kuntoilukin hoituu samalla, koska kirja (645 sivua) painaa melkein yhtä paljon kuin kuuluisa härkä aikoinaan.

Valtaosa teoksen sanoista on valittu hyvin ja harkiten sekä myös esitely informatiivisesti. Sellaisesta käy esimerkiksi vaikkapa hakusana ”välikysymys”. Käy ilmi, että hallitus on kaatunut välikysymyksessä osoitettuun eduskunnan epäluottamukseen vain neljä kertaa. Viimeksi vuonna 1958 (von Fieandt).

Vaikka teos on yleisesti onnistunut, minun on esitettävä muutama kriittinen huomautus rakentavassa mielessä. Kiinnitän huomiota sellaisiin asioihin, jotka voisi ottaa huomioon seuraavaa painosta kehitettäessä.

Päällimmäisin huomio on se, että sanakirjassa on liikaa sanoja. Sälää, jolla ei ole suurempaa tai pysyvempää arvoa. Esimerkiksi Silvio Berlusconi ja Alexander Stubb saavat sanakirjassa melkoisen joukon hakusanoja, jotka kertovat enemmän henkilökultista tai epäjumalanpalvonnasta kuin antavat tärkeää tietoa. Kirjassa on suuri määrä muitakin turhia sanoja, kovin monet termit ja vaalilauseet ovat historian roskakorin pohjimmaisista aineista, jota kukaan ei erityisemmin kaipaa.

Näyttää siltä, että sanaston valinnassa ei ole ollut kovin selvää

karttaa. Sanakirja pyrkii kattamaan kaikki ajat ja miltei kaikki maantieteelliset alueet (lähinnä kuitenkin vain teollisen ja läntisen maailman). On vaikea sanoa, mikä on ollut sanojen valinnan perustana.

Toisena ongelmana on se, että kaikista sanoista tai edes tärkeistä ja kiinnostavista sanoista ei ole juuri mitään taustoitusta tai kunnan selitystä. Sanojen etymologia ja historiallis-poliittinen konteksti olisi ollut tärkeää informaatiota, itse sanathan kuitenkin muuten tunnetaan. Esimerkiksi ”Aasia” määritellään: ”Aasia alkaa Malmöstä. Tanskan ulkoministeri Uffe Elleman-Jensen”. Hyvä, mutta mitäänsanomaton heitto. Esimerkiksi professori Pekka Korhonen on selvittänyt Aasian käsitettä kiinnostavasti muutamassa helposti saatavilla olevassa kirjoituksessaan. Ilman asiayhteyttä moni sana jää täydeksi hepreaksi, ellei lukija itse satu muistamaan, mistä oli kysymys. Nuorten lukijoiden muistivarannossa tuommoista valmista taustatietoa ei välttämättä ole.

Olisikohan kannattanut viljellä laajemmin kunnan selostusta, jollaista kuitenkin on muutamassa paikassa oivallisesti käytetty? Jos säälää olisi vähennetty tai vähennettäisiin, jäljelle jääviin sanoihin voisi uhrata vaikka kymmenen riviä – menemättä laajoihin sanastoartikkeleihin. Korostan sitä, että teoksessa on onnistuneista sanastoesittelystä muutamia, mutta liian harvoja esimerkkejä vaikkapa tuon mainitun ”välikysymys” termin tapaan.

Wiberg kuuluttaa esipuheessaan palautetta ja puuttuvia termejä. Koska olen luvutun kirjapalkinnon saanut arvostelijana jo etukäteen, voin heittää esiin muutaman

esimerkin aiheuttamatta kustantajalle lisärasitetta Wibergin varsin kevyesti heittämän lupauksen maksajana.

En malta olla aloittamatta teoksen alaotsikosta. Mikä on inhorealisti? Sanakirja vaikenee tästä, eikä selitä myöskään termiä versio (jonka tosin jopa päivystävä dosenttinkin ymmärtää). Missä asiassa Wiberg (tai Koukkunen tai kustantaja Siltanen) on inhorealisti? En näe inhorealismia tässä sanakirjassa – Wibergissä ehkä näkisin, jos hänet olisi teokseen kuvattu tai selitetty ”wibergöinti” sanastossa. Vihjeeksi voisin yleisemmällä tasolla vihjaista, että Keijo Korhonen on tainnut tehdä tunnetuksi tämän termin.

On makuasia, mitä muita termejä lukija teoksessa kaipaisi. Itse odotin, että ainakin kaikkein yleisin kansainvälisen politiikan nykytermi – ”kansainvälinen yhteisö” – olisi sanakirjassa. Nythän kansainvälinen yhteisö on ryhtynyt toimiin Libyassa ihmisoikeuksien (?) turvaamiseksi.

Alaotsikon inhorealisti saattaisi ihmetellä, mikä tuo kansainvälinen yhteisö oikein on? Tähän mennessä sotia on käyty jumalan nimissä. Onkohan kansainvälinen yhteisö tuon jumalan jonkinlainen sekularisoitunut versio?

Jumalalle ja kansainväliselle yhteisölle, kuten yleiselle mielipiteellekin, on yhteistä se, että kukaan ei ole niitä koskaan tavannut. Ellei joku muista, yleinen mielipide oli semmoinen olio, jonka väitettiin estävän maailmansodan – vielä päivää ennen kuin sota alkoi.

Kansainvälinen yhteisö on sikäli kiinnostava olio, että varsinkin toimittajat tietävät aina tarkasti sen, mitä kansainvälinen yhteisö jossain asiassa tekee tai ajattelee. Jos Poh-

jois-Korea posauttaa kokeilumielessä ydinpommin, Yleisradio kertoo viidentoista minuutin päästä pääuutislähetyksessä, että kansainvälinen yhteisö tuomitsee ydinkokeen. Tiedossa ei ole, mihin numeroon toimittaja on soittanut. Olisipa professori Wiberg kertonut meille kaikille tuon salatun puhelinnumeron!

Jos kansainvälinen yhteisö tarkoittaisi YK:ta, kuten monen mielestä tarkoittaa, mistä silloin puhutaan? Kun Libya on YK:n täysivaltainen jäsen, osallistuuko se sotilaalliseen operaatioon itseään vastaan? Vai eikö Libya kuulu kansainväliseen yhteisöön? Tai ovatko vain sen kapinalliset ihmisiä?

Kansanmurha on sanakirjassa selostettu varsin hyvin (s. 205). Mutta kun puhutaan Gaddafin toimeenpanemasta tai ainakin suunnittelemaasta kansanmurhasta (esim. professori Raimo Väyrynen YLE:n TV-uutisissa), mistä silloin oikein puhutaan? Syyllistykö halukkaiden liittoutuma Irakissa kansanmurhaan vuonna 2003 ja sen jälkeisinä vuosina – tai ensimmäisessä Persianlahden sodassa vuonna 1991?

Politiikan sanakirjan koostaminen lienee tehtävänä mahdoton kenelle tahansa. Ei voi väittää, että Wiberg olisi tehtävässään epäonnistunut yhtään enempiä kuin kuka tahansa muu olisi voinut epäonnistua. Wiberg on tuottanut teoksen, jota on syytä kehittää jatkossa toimivampaan ja systemaattisempaan suuntaan.

Paperiversion sijasta tai sen rinnalla olisi hyvä olla nettiversio, jota voisi pitää ajan tasalla ja täydentää hyvinkin nopeasti. Toivoakseni projekti kehittyi siihen suuntaan mahdollisimman pian. Olisi hyvä, jos Wiberg jatkaisi projektiaan ot-

tamalla ohjaus- ja toteutusvastuun tästä kehittämisprojektista, koska ihan Wikipedian tyyppistä avointa alustaa hankkeesta tuskin on viisasta kehittää.

Kirjoittaja on Tampereen yliopiston johtamiskorkeakoulun kansainvälisen politiikan professori.